

ЧАСТИНА ПЕРША

Дорога до себе

НЕ ВІД КОЖНОЇ ЗОРІ СТАЄ СВІТЛО

У зірок своя траєкторія падіння. Лише вниз.

— Нині ночуєш у коморі, — гримає Варвара на kota й зачиняє за ним двері. Ставить на вікно запалену свічку й підводить очі до образів. У хаті тихо потріскує вогник. Піч уже нагрілася, вода теж. Варвара гарячково звивається по хаті. Зав'язана по-молодицьки хустина раз по раз сповзає по завитих навколо голови косах. Молодиця підправляє її рукою, поки врешті не скидає на лаву. У ноги б'ють дрижаки.

— Боже поможи, аби Стефка борше розв'язаласи, — знову зиркає на образі.

Стефка лежить на Варвариному ліжку й мовчить. Що має казати? Батько навідріз відмовився на поріг пустити, як почув, що Стефка груба¹. Мама спершу плакала, а далі пішла за ним. А Борис? Нащо Борисові дитини? Він ще попарубкує.

— Ще трошка, Стефцю. Ще трошка, — заспокоює свою подругу Варвара.

Час біжить, а Стефка ніяк не розродиться. «Кого кликати? Та хто прийде! — запитує й відповідає Варвара. — Зараз запалю ліниці²». Палить. Чекає. Стефці лиш шістнадцять

¹ Груба (діал.) — вагітна.

² Ліниці (діал.) — повісмо. Палити ліниці й обкурювати ними приміщення — народний ритуал від вроків.

минуло, як понесла. Одна надія на Варвару. Більше в неї нікого нема. Варвара на півроку старша від Стефки, ось рік як відданá. Уже й Андруся народити встигла.

Варвара ще раз торкається Стефчиної руки.

— Тужся, Стефцю, тужся! Мусиш!

«Розплести коси, відчинити всі двері, відімкнути всі замки, розв'язати в хаті всі шнурки й гудзи¹, аби борше розв'язалася», — згадує Варвара все, що знає від старших. Вона швидко розчиняє навстіж хатні двері й двері до комо-ри. Ногою виштурхує kota аж за поріг, хоч той знову поривається до хати. Швидко згадує, де й на чому може бути ще якийсь гудз, розв'язує. Розплетені коси грубими пасмами накривають Стефчині плечі. Залишаються тільки шнурочки на сорочці.

— Ще троха, Стефцю! Ще троха, — заспокоює Варвара більше себе, ніж подругу, і запалює свячене зілля. — Зараз обкурю тебе — і легше стане.

У хаті пахне солодкуватим гаром. Варвара обносить запалене зілля навколо подруги, обкурює димом руки, ноги, сорочку, під сорочкою. Стягає з жердки своє весільне вбрання (у Стефки свого не було, бо не було весілля) і кладе подрузі під голову шлюбну сорочку.

— Має зараз помочи, — дивиться Варвара на образі. — То шлюбна, Стефцю. Має помочи.

Стефка розуміє, що щось не так. Міцно зціплює зуби й навіть не стогне. Вона знає: Варвара зробить усе, що треба. Знає також, що Борис цієї ночі не запряже коней і не поїде з хлібом по повитуху, і не попросить священика, щоб той у таку пізню годину відчинив Райські врата в церкві, як це роблять газди для своїх газдинь, коли ті не можуть розродитися. Навіщо йому та дитина? І Стефка навіщо? Борис відмовився від них, коли дізнався, що вона тяжка² стала.

¹ Гудз (діал.) — вузол.

² Тяжка (діал.) — вагітна.

Стефка вже про таке не думає. Лише віддає себе в руки Богові й Варварі. Кому ж іще?!

— Лиш би як у людей, — проривається тихо в Стефки.

Друга година, третя, п'ята. Варвара вже не хоче слухати півнів. Не хоче знати, котра година... «Боже, поможи!» Вона то бере Стефку за руку, то торкається чола, то тисне їй що є сили десь нижче ямки: «Тужся, Стефцю, ще трошка». Нарешті крихітне тільце опиняється у Варвариних руках. «Во ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, амінь», — приймає Варвара дитину на світ, щоб як у людей. Дитина голосно кричить. «Хлопець!» Вона обертається до образів і подумки хреститься: «Декувати Богу!»

— Уже все минулося, Стефцю, минулося.

Варварині руки ще досі тремтять. Вона відчуває в собі непевність, але бере ножиці, конопляне прядиво. Невмілими руками підкладає під пуповину сокиру, аби газдовитим був. Перетинає. Зав'язує матіркою¹: «Зав'язуй щісті, здоровлі і многая літа», — промовляє Варвара й всміхається. Аж тепер помічає, що під лавою сидить переляканий кіт, який таки ввійшов до хати крізь прочинені двері.

Варвара глипає на цебер із купелем. Ще з вечора готовий. І свяченої води вже влила, і грейцери² кинула. Лиш зілля ще не поклала, бо не знала, чи хлопець буде, чи дівочка. Варвара хлюпає в цеберку настоянку дев'ясилу, кладе гілочку дубу, кілька чорнобривців, аби чорнобривим був. «Дивиси, аби було, як у людей», — згадує Стефчине. Малий голосно схлипує, щойно торкається прохолодної води, і вигинається, як рибинка в Черемоші. Звивається своїм маленьким тільцем у цеберці, бовтає ручками воду. Варвара висушує дитину Андрусевою пеленкою, загортає у свою хустку й кладе під образами, на покутті.

¹ Матірка (діал.) — конопляна нитка, якою після пологів перев'язували пуповину.

² Грейцер (істор.) — дрібна монета.

На підвіконні тихо мерехтить каганець, освітлює високі образи, велику зелену піч, стіл, лаву й широке дерев'яне ліжко, на якому лежить Стефка. У печі потріскують укотре підкинуті поліна. У казанку все ще кипить вода. Варвара не знає, які то вже півні кукурікали. Знає, що скоро світанок. Тільки Стефка не знає. Та німо лежить у ліжку, накрита сірою вереткою¹.

Варвара сідає на крайчик ліжка й кладе свою руку на Стефчину.

— Як чуєшси? — шепоче.

Стефка повільно розплющує очі. Варвара підсувається на великий солом'яний матрац.

— Тобі вже ліпше?

— ...? — ворушить губами Стефка.

— Стефцю, ти годна² встати? — упівголоса промовляє Варвара. — Зараз прийде Дмитро. Як роззлостиси, то нас обох із хати вижене. Попробуй! Годна?

Стефчина думка хапається за останнє слово й відсторонено, наче далеке й чуже відлуння, відновлює його в пам'яті. «Год-на», — пригадує пам'ять, не осягаючи змісту почутих слів. «Год-на, — крутиться в голові. — Що годна?»

Варвара кладе руку на Стефчине чоло.

— Йой, падоньку³! Ти гориш! У тебе горечка⁴! — Варварині руки знову тремтять. Вона хапає зі стола келишок із заздалегідь наготовленою настоянкою мандригори та арніки, піднімає Стефчину голову й прикладає до вуст. — На, пий, Стефцю! Легше стане.

Стефка ледве протискує крізь вуста один-єдиний ковток. Варвара мигцем хапає з лави свою хустину, намочує в коновці з холодною водою, що стоїть коло дверей (якби ж то

¹ Верета (діал.) — те саме, що рядно.

² Годна (діал.) — можеш.

³ Падоньку! — вигук здивування.

⁴ Горечка (діал.) — висока температура.